

Om danske og norske indfødte Soldater som Hjælpetropper i fremmed Krigs- tjeneste under Kristian V og Frederik IV.

Af

E. Holm.

Et af de Punkter i Enevældens Historie, der til forskellige Tider ere blevne opfattede paa meget afvigende Maader, er de saakaldte danske Auxiliærkorpseres Deltagelse i fremmede Magters Krige paa Kristian V's og Frederik IV's Tid. Ingen har læst Danmark-Norges Historie efter en større Maalestok end den, Skolebøgerne give, uden at vide, at et dansk Korps paa 7000 Mand kæmpede under Vilhelm III af England fra 1689—1697, først i Irland mod Jakob II, dernæst i Nederlandene imod Franskmændene, ved hvilken Lejlighed det især var voldsomt i Ilden i Slaget ved Stenkerke, og at fremdeles Frederik IV under den spanske Arvefølgekrig overlod England og Holland 12000 Mand, der vare med i en Række af denne Krigs navnkundigste Slag, medens samtidig 8000 Mand stode i østerrigsk Tjeneste. Mindre bekjendt er det, at et Korps paa 2500 Mand 1692 blev overladt Østerrig.

Det ældre Slægtled her hjemme, i hvis Barndomslæsning Mallings Bog: Store og gode Handlinger o. s. v. har spillet en vigtig Rolle, vil derfra erindre adskillige

Fortællinger om, hvorledes disse danske Tropper i fremmed Sold udmærkede sig ved forskellige Lejligheder. Tilsvarende Træk læses i det af Frantzen 1783 udgivne Skrift: Gjenlyd af danske og norske Søheltes og andre Krigeres Tapperhed. Det Heltemod, der var blevet udvist af de her nævnte Korpser i Vilhelm III's, Marlboroughs og Eugens Hære, har gjældt for at høre til den danske Hærs smukkeste Minder i de sidste Aarhundreder. De dannede for Frederik IV's Histories Vedkommende et Sidestykke til Fortællingerne om Tordenskjolds, Gabels og Sehestedts Kampe til Søs og om Frederikshalds Forsvar. De opfattedes som kastende en vis Glans, særlig over Frederik IV's Regering, og ligesom denne Konge efter Slaget ved Hochstädt i en Skrivelse til det danske Korpses Chef Hertug Karl Rudolph af Würtemberg skrev, at det ved sin Tapperhed havde vundet en udødelig *gloire* og *honneur* for den danske Nation, saaledes opfattedes de Minder, der knyttede sig til Troppernes Deltagelse i hin Krig, som ærefulde netop i national dansk Henseende.

Ved denne overleverede Opfattelse kunne vi næppe slaa os til Ro mere. Vistnok er det hævet over al Tvivl, at Auxiliærkorpserne udmærkede sig overordentlig, især i den spanske Arvefølgekrig; men der er fremsat flere Meninger, som gjøre en Undersøgelse nødvendig om deres Historie med Hensyn til et enkelt Hovedpunkt, nemlig deres Sammensætning.

I.

Medens det saaledes var den ældre Mening, at Auxiliærkorpserne vare Dele af den særlig danske Hær, og at der altsaa ikke var norske Afdelinger med, finder man flere

Gange hos nyere Forfattere i Norge den Opfattelse gjort gjældende, at baade Kristian V og Frederik IV have brugt norske Korpser paa den her nævnte Maade. Det er snart blevet fremhævet for at hævde Normændene deres Del i den militære Hæder, som disse Tropper vandt, snart for derpaa at bygge et Angreb paa Kongerne som dem, der solgte deres Undersaatters Blod.

Det Sted, hvor jeg mindes at have set denne Mening stærkest udtrykt, er i J. E. Sars's Afhandling om Norge under Foreningen med Danmark i Nordisk Universitetstidsskrift X Bind 3, S. 42. Det hedder her: «Armeens Elitekorps, de kongelige Livgarder til Hest og Fods, bleve for det meste rekruterede i Norge; herfra kom ogsaa Størsteparten af de Subsidietropper, som af Kongerne Kristian V og Frederik IV bleve sendte til England, Holland og den tyske Kejser, og som indlagde sig megen Berømmelse i Ungarn, ved Irlands Betvingelse under Vilhelm III og i den spanske Arvefølgekrig»¹⁾. Sars har som Kilde henvist til det af Lange udgivne Værk Norske Samlinger II 317—18, og jeg formoder altsaa, at det udelukkende er dette Sted, hvorpaa den her nævnte Mening er grundet.

Jeg anser det for at være nødvendigt, fuldstændig at

¹⁾ I sit senere udkomne Skrift: „Historisk Indledning til Grundloven“ (Kristiania 1882) har Sars vel ikke ligefrem gjentaget denne Paastand, men idet han her (S. 64) retter den — for øvrigt aldeles uretfærdige — Anklage imod Kristian VI, at han „solgte eller udlejede sine Undersaatter som Soldater til fremmede Magter, deriblandt mange Normænd, hvis Blod ofredes for en Sag, der ikke vedkom dem“, siger han tillige, at han deri fulgte „sine Forgængeres Exempel“. Man maa deraf slutte, at han endnu fastholder sin ældre Opfattelse om Kristian V's og Frederik IV's Handel med norske Trophejdelinger.

afskrive Stedet i Norske Samlinger. Det lyder saaledes:

«I en skreven Beretning om den spanske Arvefølge-
 «krig, for saa vidt Frederik IV's Tropper toge Del deri,
 «og som synes benyttet af Ove Malling og ligeledes af
 «J. A. Frantzen i «Gjenlyd af danske og norske Søheltes og
 «andre Krigeres Tapperhed», findes mod Slutningen en
 «Liste paa disse Tropper, hvoraf det meste er bortrevet,
 «men som dog viser, at Norske have været med.
 «Efter at Kavalleriet og en Del dansk Infanteri er op-
 «regnet, som og her er bortrevet, men findes hos
 «Frantzen, S. 142—43, staar der (det bortrevne her inden
 «Klammer)

«Norske [hvervede Regiment?] . . .	2	Batailloner
«Agge[rshusiske nation. Regiment] .	2	—
«Vester[lehnske nat. Regiment] . . .	2	—
«Bergen[husiske Regiment]	1	—
«Trondhjemske [nationale Reg.] . . .	2	—
«Oplandske [do. do.]	2	—

«I den spanske Arvefølgekrig have altsaa deltaget i det
 «mindste 11 Batailloner norsk Infanteri, og be-
 «stod hver Bataillon af 5—600 Mand, bliver det 5500—
 «6000 Norske, som have deltaget i de der vundne Laurbær.
 «Mærkeligt, at Fr. slet ikke anfører disse! Efter denne
 «Liste følger dette:

«Den siden kommanderende General i Norge Hs. Exc.
 «Feltmarskalk Arnold, R. af Elef., gik med det Op-
 «plandske Infanteriregiment som Kapitajn og Kompagnichef
 «til Ireland (altsaa imellem Aarene 1689—1691?, da Kri-
 «stian V overlod William III 6000 Mand, der stode under
 «Hertugen af Würtemberg), holdt Bataillerne i Italien.

«Ungern og Nederlandene, blev dansk Minister ved det svenske Hof og døde som Generalfeltmarskalk i Norge.»

Derefter findes i samme Haandskrift. «NB. i Aaret 1689 mønstrede Kristian V de 6000 Mand, som gik i engelsk Tjeneste under Würtembergs Kommando og bleve embarquerede ved Ribe. De udmærkede sig i Ireland saavel ved Indtagelsen af Athlone som i Slaget ved Drogheda og Floden Boyne. Efter at hele Ireland ved Limericks Overgivelse var kommet under England, tjente disse Tropper i Nederlandene» . . . . «1692 sendtes 2500 Mand til Succurs for Kejseren i Ungarn, hvor de som sædvanlig udmærkede sig, som før er anført.» (J. Chr. Bergs Optegnelser.) (L.)»

Efter dette skulde man unægtelig tro, at norske Tropper havde været med ved de her omhandlede Lejligheder, og det endog i forholdsvis betydeligt Antal. Men det stiller sig i Virkeligheden helt anderledes.

Enhver, der kjender noget til dansk krigshistorisk Literatur, vil vide, at der findes en meget udførlig Fremstilling af de danske Auxiliærkorpseres Historie under Kristian V og Frederik IV af J. H. F. Jahn (Kbhvn. 1840—1841), en Fremstilling, der er bygget paa et anseeligt Arkivmateriale. Ifølge dette Skrift, hvis Tilværelse, hvor paafaldende det end er, maa have været Sars ubekjendt, findes intet somhelst, der tyder paa, at norske Tropper have hørt til noget af disse Korpser, og det uagtet Jahn meddeler detaillerede Styrkelister og Angivelser af Stabs-officererne ved de Korpser, der vare med i den spanske Arvefølgekrig.

Det er klart, at enten har den i Norske Samlinger efter J. Chr. Bergs Optegnelser gjorte Meddelelse Ret, og saa maa Jahns Værk lide af et — ganske vist utroligt —

Jaskeri, eller hans Fremstilling er sand, og Angivelsen om Brugen af norske Troppeafdelinger urigtig. *Tertium non datur!*

For at faa Vished herom har jeg gjennemgaaet, hvad der findes i Gehejmearkivet af herhen hørende Aktstykker, og jeg har tillige gjennemlæst det i det store kgl. Bibliothek opbevarede Manuskript: Sammlungen zur dänischen Geschichte von 1689 bis 1714 (den Kallske Manuskriptsamling, Folio 87), der indeholder en særdeles righoldig Samling af Rapporter fra de kommanderende Officerer ved Korpserne i England og Holland til Kongen og Overkrigssekretæren.

Det fremgaar af disse Kilder med overbevisende Klarhed, at Jahns Fremstilling er fuldt paalidelig.

For det første med Hensyn til Krigen fra 1689—97. Ligesom det originale kongelige Reskript af 20. August 1689 (Originale Resolutioner i Kristian V's Tid, Pakke Nr. 2) viser, at der kun har været Tale om de af Jahn nævnte og til den danske hvervede Hær hørende Rytter- og Infanteriregimenter, saaledes kan man se af Admiral van Stöckens Rapport 24. November 1689 (Aflevering fra Admiralitetsarkivet), at der ikke 1689 er overført noget norsk Regiment til Storbrittanien og Irland. At der fremdeles ikke kan tænkes paa, at en norsk Afdeling senere skulde være bleven sendt derover, viser ikke blot Manuskriptet fra den Kallske Samling med dets talrige autentiske Efterretninger om Krigen 1689—97, men ogsaa Pakken «Gehejmesager 1697» (afleveret fra Krigsministeriet), hvor man har den af Auxiliærkorpsets Chef Hertug Ferdinand Wilhelm af Würtemberg 1697 indsendte Liste over de Batailloner, der havde hørt til Korpset, og fremdeles den til Rentekammerets Aflevering hørende Pakke Afregninger med

de danske Tropper i England og Holland 1689—97, hvori de officielle Regnskaber findes. Ingensteds er der ringeste Spor at opdage til noget oplandsk eller andet norsk Regiment, ligesom man ogsaa af Udtalelserne om Korpset i Kristian V's Dagbog fra 1698 (i Gehejmearkivet) faar et tydeligt Indtryk af, at det helt og holdent horte til den særlig danske Hær. For saa vidt der paa det ovennævnte Sted i Norske Samlinger udtrykkelig er omtalt det oplandske Regiment som deltagende i Vilhelm III's Krige, kan der tillige lægges Mærke til, at dette staar i bestemt Strid med forskjellige Udnævnelser af Officerer ved «det oplandske Regiment udi Norge», der nævnes i Kristian V's Dagbøger for disse Aar. Det hedder saaledes 3. August 1697: «Efter Statholders og General Gyldenloves derom gjorte allerunderdanigste Ansøgninger er Major Vind ved det oplandske Regiment udi Norge tillagt Karakter som Oberstlieutenant ved samme Regiment». Intet er mere indlysende, end at hvis det oplandske Regiment havde hørt til Auxiliærkorpset, vilde det have været dettes Chef, ikke den norske Statholder og den i Norge kommanderende General, der havde gjort Indstilling om Major Vinds Avancement. Det stemmer ganske hermed, at man Aaret i Forvejen (5. November 1696) ser Kongen give «Obersterne udi Norge ved de sex nationale Regimenter» Befaling til at indsende Beretninger om deres Regimenters Tilstand, «hvordan Munderinger vare beskafne» o. s. v. Det oplandske Regiment var netop et af disse sex nationale Regimenter¹⁾. For saa vidt endelig den Bergske Optegnelse i

¹⁾ Andre Udnævnelser findes 9. April 1695, da en Kapitajn Flor ved det oplandske Regiment bliver gjort til Interimskommandant i Fæstningen Kristiansfeld (i Nærheden af Elverum) og 14. Marts 1696, da en Major Bruun ved samme Regiment bliver udnævnt til

Norske Samlinger nævner General Arnold som den, der havde været med i Krigen i Irland, da er dette sandsynligvis rigtigt nok; men vel at mærke, han var dengang slet ikke Officer i det oplandske Regiment, men 1692 Sekondlieutenant og 1693 Premierlieutenant i Livgarden til Fods, og den 30. November 1693 blev han Kapitajn i Dronningens Livregiment¹⁾. Baade en Bataillon af Fodgarden og en af Dronningens Regiment horte til Auxiliærkorpset i Vilhelm III's Tjeneste.

Det staar ikke bedre til med Paastanden om, at norske Batailloner have været med i fremmede Magters Krige paa Frederik IV's Tid. Ikke blot vidner det ovenfor omtalte Manuskript fra den Kallske Samling med de idelig forekommende Angivelser af de forskjellige Afdelinger, dels naar de deltagte i Kampe, dels naar de gaa i Vinterkvarter, om Korrektheden af Jahns Fremstilling; men denne stadfæstes ogsaa fuldstændig ved originale Aktstykker i Gehejmearkivet, nemlig (Pakke H.) Sager vedkommende Statens Forhold til fremmede Magter (Aflevering fra Krigsministeriet), hvori der findes officielle Lister over Auxiliærtropperne i engelsk-hollandsk Tjeneste, og ved Overkrigskommissær Vilhelm Schnells Regnskaber for de samme Afdelinger fra 1701—1712.

Det er aldeles utænkeligt, at der i officielle Kilder, som paa alle Punkter ere af det mest detaillerede Indhold, aldrig skulde have været talt om norske Afdelinger, hvis saadanne havde været med. Og her skal det oven i Kjøbet have været en Styrke paa 6000 Mand, altsaa saa meget

---

at være Oberstlieutenant udi den fra Chargen domte Oberst Brauns Sted.

¹⁾ Vaupell: Den dansk-norske Hærs Historie (Kbhvn. 1872 og 1876) II, 62.

som Halvdelen af hele Korpset i engelsk-hollandsk Tjeneste! Hvorledes vil man saa efter en saadan Antagelse klare den Vanskelighed, at de Afdelinger af den danske Hær, der opføres i Styrkelisterne som hørende til Korpset, netop samlede udgjøre den Styrke af 10—12000 Mand, som vitterlig blev afsendt? Man maa for at faa Plads til norske Batailloner, skyde en Del af de danske ud, uagtet deres Deltagelse i Krigen er saa sikker som noget i Verden.

Der kan fremdeles heller ikke tænkes paa, at norske Korpser kunne have været med iblandt de Tropper, der bleve sendte til Østerrig. Ikke blot kan der i denne Henseende henvises til den hos Jahn aftrykte Liste over Stabsofficererne ved disse Tropper; men det fremgaar ogsaa klart, dels af den udførlige Afhandling, som J. Forchhammer har skrevet om dette Auxiliærkorps's Historie i Historisk Tidsskrift 5. Række II, 102 ff., dels, for ogsaa her at hen- vise til Archivalia, af Overkrigskommissæren Tobias Rosbachs Regnskaber for disse Tropper (Rentekammerets Aflevering).

Er der endelig, maa man spørge, det mindste Spor til, at det Antal norske Regimenter, som efter den af Sars godkjendte Kilde skulde have været med i den spanske Arvefølgekrig, fattedes i Norge, da Krigen udbrød med Sverige 1709? Ganske sikkert ikke det ringeste. Ved Lovendals Indfald i Bohuslen 1711 vare netop de fleste af de Regimenter med, som ifølge Norske Samlinger bleve brugte i engelsk-hollandsk Krigstjeneste, og General Haussmanns Indberetning om Mønstringer over den norske Hær 1712 viser, at alle de Korpser, hvorom her var Tale, dengang vare i Norge¹⁾. Som bekjendt nægtede England og

¹⁾ Vaupell: anf. St. I, S. 428 og Manuskriptet fra Kalls Samling 2. Bind.

Holland rent ud at lade Auxiliærtropperne marchere hjem efter Udbruddet af Danmark-Norges Krig med Sverige, og der kan altsaa ikke tænkes paa, at noget af de Regimenter, der vitterlig vare i Norge 1711 og 1712, et Par Aar tidligere kunde have været med i Flandern.

Naar vi se en Række af de paalideligste Vidnesbyrd i den Grad godtgjøre Rigtigheden af den traditionelle Opfattelse, hvorefter de her omhandlede Hjælpetropper udelukkende horte til den danske Hær, er det orkesløst at anstille Undersøgelser om, hvorledes en saa ubegribelig fejlfuld Meddelelse kan være bleven til som den, der efter Bergs Optegnelser findes i Norske Samlinger, og jeg skal ej heller spille nogen Tid derpaa.

II.

Den Berettigelse, jeg her hævder for den gamle Overlevering med Hensyn til Hjælpetroppers Sættning, har den imidlertid kun til en vis Grad. Det er nemlig med en stor Overdrivelse, at man i disse Korpsers Historie har fundet Minder, som det danske Folk rent nationalt kunde være stolt af.

Sagen er, at Auxiliærkorpserne udelukkende bestod af hvervede Tropper. Man maa ikke af saadanne Navne som Sjællandske eller Jydske Nationalregiment lade sig forlede til at tro, at der her var Tale om Regimenter, udskrevne fra de tilsvarende Landsdele. Det er en bekjendt Sag, at, medens dette havde været Tilfældet under den skaanske Krig, forstodes der senere ved slige Regimenter hvervede Tropper, der havde Underhold omkring paa Landet i de danske Provinser og nævnedes efter den Landsdel, hvor de vare indkvarterede.

Vistnok véd jeg, at den Mening, jeg har fremsat om

Auxiliærkorpsernes S sammensætning, stærkt afviger fra den, man finder hos Vaupell i hans Værk *Den dansk-norske Hærs Historie*, i det mindste, hvad det Korps angaar, som Kristian V sendte til England og Holland. Vaupell siger i det Afsnit, som bærer Navnet «Den dansk-norske Hær 1699» (I, S. 247 nederst): «I alle den danske Hærs «Afdelinger blandedes hvervede og Landets egen udskrevne «Befolkning imellem hinanden. Med vilkaarlige Melletrum «udskreves der en Soldat af 140 Tdr. Hartkorn, eller af 70 «eller af 60 Tdr. Hartkorn. Ved disse Udskrivninger herskede «den største Vilkaarlighed, og Bonden brugte baade tilladelige «og utilladelige Midler for at slippe for Udskrivning. Thi «efter den forfærdelige Odselhed med Menneskeliv uden «Maal og Med i den skaanske Krig, og efter at de ud- «skrevne, blandede med hvervede, sendtes imod Irer og «Tyrker, var der sket et stort Omslag, og der var ind- «traadt en Ulyst til Tjenesten, som Godsforvaltere og «Ridefogeder nyttede for at pine Bønderne.» Paa samme Maade siger Forfatteren (S. 249): «Den dansk-norske Sol- «dat blev behandlet med Hovmod og Foragt af de ham «paatrængte raa tyske Befalingsmænd og bortkastedes i «udenlandske Krige, der vare hans Fædreland uvedkom- «mende . . . Mandstugten maatte, navnlig naar han sendtes «langt bort fra sit Hjem, til Flandern og Ungarn, opret- «holdes ved idelige Bloddømme.» Han lader det ogsaa være Mindet om denne Brug tidligere af de udskrevne Landsoldater, der væsenlig virkede til, at Oprettelsen af Landmilitisen under Frederik IV vakte stor Uvilje hos Bondebefolkningen i Danmark (smsteds. S. 309). Det er aabenbart denne Fremstilling, der er gaaet over i P. Fr. Rist's Skrift *Fra Støvlettiden*, hvor der S. 40 staar, at under Kristian V blev efter Griffenfeldts Fald Landets egen

Befolkning sammenblandet med hvervede Tropper i alle Regimenter.

Denne Vaupells og Rists Mening vilde, hvis den var rigtig, stærkt støtte den Opfattelse, der tidligere vistnok har været den almindelige, og hvorefter Hjælpetropperne overvejende bestode af de danske Kongers egne Under-saatter. Netop denne Mening laa til Grund for den Lyst, man havde til at finde ærefulde nationale Minder i disse Korpsers Kampe. Hvor vidt de vare sammensatte af hvervede eller udskrevne Tropper, var noget, man ikke reflekterede over. Det maa være den samme Opfattelse, der har fremkaldt flere nyere danske Forfatteres Domme om denne Del af den danske Krigshistorie, naar det f. Ex. er blevet udtalt, at «de danske Soldater visselig indlagde sig stor Ære i den spanske Arvefølgekrig samt i Ungarn imod Tyrkerne, men at baade Pengene og Hæderen vare for dyrt kjøbte ved det meget Blod, der blev udgydt i en Sag, som var Fædrelandet uvedkommende», eller naar det hedder, at Frederik IV desværre fulgte sin Faders Fodspor, idet han solgte Landets Sønner (18000 Mand) til fremmed Krigstjeneste¹⁾.

Idet jeg vil søge at vise det ugrundede i denne Opfattelse, vil jeg særlig holde mig til Vaupell som den, der maa gjælde for den krigshistoriske Autoritet.

Jo stærkere de Udtryk ere, som denne Forfatter har brugt, desto mere savner man, at han her, saa lidt som ellers i sit store Værk, har anført nogen Kilde. Men jeg tror rigtignok, at han i dette Tilfælde vilde have svært derved. Ganske vist er der under Kristian V blevet ud-

¹⁾ Fr. Barfod: Fortællinger af Fædrelandets Historie, 3. Udgave, 2. Bind (Kbhvn. 1869), S. 245.

skrevet Soldater, snart af 140 Tdr. Hartkorn, snart af 70 og 60 Tdr., men de Forordninger, som paabyde sligt, ere alle fra den skaanske Krigs Tid (1673, 1676, 1677 og 1678), og det er Tiden efter denne Krig, som der her er Spørgsmaal om. Med Hensyn til denne Tid hedder det hos Mandix i hans omhyggelige Skrift *Danmarks Lovgivning i Kristian V's Tid* (Kjøbenhavn 1831), S. 189, at der efter 1678 «ikke findes videre Soldaterudskrivning ommeldt i Kong Kristian V's Tid». Hvor vidt har han eller Vaupell Ret?

Denne har selv rigtig set, at alle Rytterregimenterne efter den skaanske Krigs Ophør sammensattes ved Hverving. Men utvivlsomt har Mandix Ret ogsaa med Hensyn til Fodfolket. Det er allerede højst paafaldende, at medens man iblandt de trykte Forordninger, dels fra Tiden før 1679, dels fra Frederik IV's Regeringstid, finder nævnt de Kongebud, ved hvilke der udskreves Soldater, indeholder Samlingen af Forordningerne ikke et eneste saadant i Tiden fra 1678 til 1701, og der er ingen Grund tænkelig, hvorfor slige Forordninger, hvis de virkelig vare udstedte, ikke skulde være udkomne i Trykken i denne Tid, ligesaa-vel som enten før eller senere. Hertil kommer nu, at der i Kristian V's Dagbøger og Dagregistre fra 1689—1698 ikke findes en eneste Antydning af, at nogen Udskrivning har fundet Sted, og dog dvæler han med Forkjærlighed i sine Optegnelser ved alt, hvad der vedrører Militærvæsenet. Ved flere Aar er der endog ført særskilte Dagbøger for denne Del af Styrelsens Vedkommende. Man kan derfor med fuld Sikkerhed paastaa, at der i det mindste efter 1689 ikke er blevet udskrevet Soldater i Danmark under hans Regering. Og nu med Hensyn til Tiden imellem 1678 og 1689. Vi have der en Betænkning af Rente-

kammeret af 15. April 1685 (Ministeriernes Arkiv), hvori det udtrykkelig siges, at ingen Udskrivning mere fandt Sted, og hvoraf man tydelig kan se, at al Udskrivning var standset med den skaanske Krig. Rentekammeret udtaler tillige, at paa Grund af de sørgelige Landboforhold vilde Landet umulig kunne taale, at der atter fandt nogen Udskrivning Sted. Hvad saa Aarene fra 1685—1689 angaa, findes der i Gehejmearkivet, Danske Kongers Historie, Pakke 160, et Par løse Sedler med egenhændige Optegnelser af Kristian V med Dato 17. November 1688, som maaske en og anden kunde anføre som Bevis for, at der dog blev udskrevet Soldater i Danmark. Man kan se, at Kongen den Gang har været optaget af Tanken om en mulig Forstærkning af Hæren. Han optegner, hvormange Tropper der kunde skaffes til Veje ved: «neue Antwerbung und Rekrutirung». Man kunde ved første Øjekast — saaledes gik det mig selv — tro, at her var Tale om en forskjellig Fremgangsmaade, saaledes at der ved «Rekrutirung» skulde forstaaes Udskrivning i Mod-sætning til Hverving. Men i denne Betydning bruger Kristian V i Virkeligheden aldrig Ordet. Allevegne, hvor det findes i hans Dagbøger, er det let at se, at der forstaaes det samme derved som ved Hverving. Naar det paa de her nævnte Sedler er brugt ved Siden af Ordet «Antwerbung», betyder det nærmest, skjønt ikke ganske konsekvent, Forøgelsen af de allerede bestaaende Troppeafdelinger med nye hvervede Soldater, medens «Antwerbung» betegner Anskaffelsen af hele nye hvervede Regimenter. For at være sikker i min Sag har jeg gennemgaaet Generalkommissariatets Protokoller fra Efteraaret 1688—1690, da det nødvendigvis der maatte have været omtalt, hvis der paa denne Tid havde fundet nogen Udskrivning Sted; men

uagtet der her tales om en forholdsvis stærk Forøgelse af Hærens Styrke, er det overalt kun Hverving, der nævnes, og man ser karakteristisk nok, at netop paa den Maade ere de enkelte Fodfolkskompagnier blevne forøgede hver med 10 Mand, hvilket nøjagtig er den Forøgelse, som Kongen paa hine Sedler havde optegnet skulde ske ved «Rekrutirung». Meget betegnende er det ogsaa, at der i den samme Pakke i Gehejmearkivet findes en anden egenhændig Optegnelse af Kongen fra 1696, der har til Overskrift «Memorial Landmilitsens Status belangend». Her læser man «§ 5 Militsiens Rekrutering og Antwerbung, i lige Maade om ej en Udskrivning kunde ske og hvorledes, om man kunde faa fra Island nogle Folk». Her adskilles netop Rekrutering og Udskrivning tydelig, og vi vide da ogsaa andensteds fra, at i dette Aar blev Spørgsmaalet om Udskrivning af Landsoldater stærkt forhandlet, uden dog at føre til noget Resultat. Jeg kan tilføje, at selve den Kommissionsforhandling, der fandt Sted om Udskrivning, tyder paa, at det var længe siden en saadan havde fundet Sted.

Det stemmer fuldstændig med alt dette, at da Regeringen 1684—1685 overvejede, om det ikke vilde være heldigt at fordele 3800 Mand af Fodfolket omkring paa Landet for der at blive underholdte og gjøre Arbejde, da er det stadig hvervede, ikke udskrevne Soldater, hvorom der er Tale¹⁾. Ingen kan nære den ringeste Tvivl om, at

---

¹⁾ Pakke Dokumenter af blandet Indhold 1682—1690 i Gehejmearkivet og den ovenfor nævnte Betænkning af Rentekammeret af 15. April 1686, hvor det foreslaar, at der til en saadan Fordeling af 4000 Soldater omkring paa Landet helst skulde vælges dansk eller norsk fødte Soldater, „hvilke ere vante til Bondearbejd og kunne bedre forstaa sig med Bonden, i den Stund Fremmede

hvis Hæren havde talt Tropper af den sidst nævnte Slags, vilde det være blevet dem, Regeringen havde permitteret. Og da der 8 Aar senere blev tænkt paa at reducere en Del af Hæren, og Kongen i den Anledning æskede Oversekretæren (o: Krigsministeren) Harboes og forskellige Generalers Betænkning, var det atter kun hvervede Soldater, som Talen var om¹⁾. Det hedder saaledes i den kongelige Skrivelse, at et af de Punkter, som skulle iagttages, er «dass keine mehrere abgingen als eine solche Anzahl, so in 2 Monaten zum allerlängsten durch Anwerbung als sonsten wiederum gantzlich ersetzt werden konnten». En saadan Forsigtighedsregel vilde være meningsløs, hvis man havde havt udskrevne Soldater at sende hjem, thi de kunde strax indkaldes til Tjeneste, saa snart det behøvedes. Og hvad er det andet end det samme, der fremgaar af Oversekretærens Betænkning, naar han (§ 9) udtaler: «Takke vi for meget af, hvor ere Folkene igjen saa hastig at bekomme», og naar han strax efter fremhæver, at det vil blive vanskeligt at faa hvervet i en Hast! Man ser da ogsaa, at Feltmarskal Wedel i sit Votum udtaler: «er udi de Tanker, at det bedst er at konservere de Gemene, som deffcil ere at faa igjen». Baade han og de andre Generaler ere tillige af den meget naturlige Mening, at hvis der skal permitteres, maa det helst være «nogle Gemene, som i Landet vare fødte», da de hurtigst kunde faas igjen; men det svækker ikke Indtrykket af, at der kun tænkes paa hvervede Soldater, da der ogsaa var indfødte iblandt dem. Endelig bør det

---

ingenlunde skulde blive at fornøje, men snarere enten desertere eller være Bonden skadelig“.

¹⁾ De herhen hørende Aktstykker findes i Samlingen: Danske Kongers Historie Nr. 160.

nævnes, at der i den hele Række Depecher, som de svenske Diplomater fra Kjøbenhavn sendte til Kong Karl XI i Tiden fra 1679 til Kristian V's Død aldrig nævnes nogen Udskrivning, og det uagtet de netop stærkt fremhæve alt, hvad der staar i Forbindelse med Hærvæsenet i Danmark, baade Forøgelse og Formindskelse af Styrken. Hvad vilde vel have været vigtigere for dem at meddele, end at der fandt Udskrivning Sted? Ja! hvad mere er, ligesom det i en Depeche af 17. Maj 1681 hedder med en for en svensk Diplomat i hin Tid karakteristisk Vending: «Utskrifningarne här i riket äro aldeles casserade, ty man af de tanker är, att denne nation till krigswäsendet intet synnerligen dugligt är», saaledes skriver en anden svensk Statsafsending 8. Febr. 1689 i en omstændelig Memoire, han tilsender Kongen om det danske Hærvæsen: «Allt infanterie i Danmark och Hollsten står på wärfwad fot»¹⁾.

Idet de forskjellige her nævnte Udtalelser vidne om, at der paa denne Tid overhovedet ikke har været udskrevne nationale Tropper i den danske Hær, vise de ogsaa, at man ikke maa tænke paa, at de af denne Klasse Soldater, der vitterlig vare blevne udskrevne paa den skaanske Krigs Tid, ere blevne holdte til Tjeneste senere, saaledes at der deri kunde ligge noget, som forsvarede Paastanden om, at udskrevne Tropper vare blevne sendte i fremmed Krigstjeneste.

Jeg har i det hele kun kunnet finde et eneste Vidnesbyrd om, at en saadan Brug af udskrevne Soldater maaske har fundet Sted, nemlig med nogle faa norske Soldater. Man læser nemlig i Kristian V's Dagbog for

¹⁾ Danske Samlinger, udg. af Chr. Bruun, O. Nielsen og S. Birket Smith, 2. Række V, 83 og 296.

1694 27. Oktober følgende: «Saasom Statholder Gyldenløve saa meget presserte paa at have for den ældre unge Gyldenløve Folk til at sende til et Regiment, som han dog ej selver haver at kommande(re), mens Frans Juel, haver vi dog, om end skjönt vi ej det for godt befandt, dog bevilget at maa tage af to Kompagnier udi Kristiansand 80 Mand for Navnet *Royal danois* til Frankrig. Om end skjönt Kristian Gyldenløve ingen Recognaissance af Frankrig for de forrige Rekrutter haver havt.» For at forstaa dette maa det erindres, at samtidig med at Kristian V overlod Vilhelm III det tidligere nævnte Korps, var hans ældste Son med Sofie Amalie Moth gaaet i fransk Krigstjeneste og søgte der ved Hverving at danne et Regiment under Navnet *Royal danois*¹⁾. Det er altsaa til dette Regiment, at Kristian V her tillod, at der maatte sendes nogle norske Rekrutter, og man maa tilstaa, at Sandsynligheden er for, at disse ikke bleve hvervede, men kommanderede til at gaa i fransk Tjeneste. Naar man ser, at Kristian Gyldenløve ganske kort Tid efter blev kaldt hjem og gjort til kommanderende General i Norge, kunde man fristes til at antage, at det ikke er blevet til noget med et Skridt, hvis Øjemed maatte være at give ham større Anseelse i Frankrig; men jeg skal dog ikke lægge Vægt herpaa, da jeg under alle Omstændigheder antager, at Kongen virkelig havde indrømmet disse Soldaters Afsendelse. Det var utvivlsomt en rigtig Følelse, der bragte ham til at skrive, at han «det ej for godt befandt»; kun Skade, at han ikke handlede efter denne Følelse; men det

¹⁾ Se f. Ex. Gehejmearkivets Aarsberetninger VI, 338, hvor Kongen 18. December 1692 bevilger U. Fr. Gyldenløve, „at ham maatte tillades at anwerbe paa Grænserne til et Par hundre(de) Mand til Chr. Gyldenløve Rekruter i Frankrig“.

var hans vante Svaghed, at han ikke kunde sige Nej, naar Mænd, der stode ham nær, trængte stærkt ind paa ham. Imidlertid var det under alle Omstændigheder kun nogle faa Soldater, som det her gjaldt om, for ikke at tale om, at det aldeles intet har at gjøre med Auxiliærkorpset i engelsk-hollandsk Sold. Det var tvært imod til Englands og Hollands Fjende Frankrig, at disse Soldater skulde sendes.

Med denne lille Undtagelse maa jeg fastholde, at Kristian V ikke har ladet udskrevne danske saa lidt som norske Tropper kæmpe med i fremmede Hære. En helt anden Sag er det, at der naturligvis har været en Del baade af danske og norske Soldater med, for saa vidt de havde ladet sig hverve, enten før eller efter Korpsets Afsendelse. Skjønt dette aabenbart langt overvejende fik den Afgang, det havde under Krigen, vederlagt ved Hvervinger i Udlandet, er det sandsynligt, at der ogsaa vedvarende er blevet hvervet til det baade i Danmark og Norge¹⁾.

Hvad nu fremdeles Frederik IV's Regeringstid angaar, da kan jeg efter de Studier, jeg har gjort over Landmilitiens Historie, sige med fuld Bestemthed, at der ikke efter denne Konges Tronbestigelse er blevet udskrevet Soldater, som ere blevne sendte i fremmed Krigstjeneste. Der har end ikke efter 1701 maattet hverves her i Landet til at rekruttere Auxiliærkorpserne med. Naar det undertiden vistnok dog er sket, er det af Regeringen blevet omtalt som lovstridigt og som noget, der skulde forhindres i Fremtiden²⁾. Idet man da med Sikkerhed kan gaa ud

¹⁾ Om Hvervinger i Norge, der dog for en Del ikke bleve til noget, henvises til Kristian V's Dagbøger i *Nyt hist. Tidsskr.* II. 192, 193, 214 og 256.

²⁾ Forordningen af 1. Aug. 1705, hvor Kongen taler om det formastelige i, at „en Del af Officererne ved vores Landmilitie til-

fra, at de 18—20000 Mand, som Frederik IV lod deltage i den spanske Arvefølgekrig og i Østerrigs Krig imod Rakoczy i Ungarn, udelukkende vare hvervede Tropper, var det dermed givet, at den langt overvejende Del af dem var Udlændinger. Dette fremgaar allerede af, hvad der er vel bekendt om den hvervede Hærs S sammensætning i hin Tid. End ikke den Del af Garden, der kæmpede med i Flandern, kan tænkes væsenlig at have bestaaet af Kongens egne Undersaatter, hvad der som bekendt var Tilfældet med denne Del af Hæren senere (i det 18. Aarhundrede¹). I det mindste viser en Liste fra 1695 over 18 Hestgardister, der den Gang paa Grund af Alder bleve afskedigede, at der iblandt dem kun var to Sjællændere, en Fynbo, en Normand og sex Holstenere, de andre vare Udlændinger. Desto værre fattes fuldstændige Mønsterruller over de Regimenter, der hørte til Auxiliærkorpserne; men vi have dog saadanne tilbage fra Maj 1706²) over 8 Rytterregimenter og 3 af de Fodfolkregimenter, der den Gang stod i Nederlandene. De give i det hele Indtrykket af et forholdsvis ringe Tal Navne, der kunne tyde paa dansk eller norsk Byrd, medens den langt overvejende Del af Navnene viser hen til tysk Nationalitet. Ved et enkelt Regiment, nemlig Prins Georgs, have vi tillige Angivelsen af Mandskabets Fødesteder. For at tage et Par Exempler, ser man, at der i et af Kom-

---

fordriste sig . . . endog Folk af Landet til Regimenternes Rekrutering, som i fremmede Potentaters Tjeneste ere overladte, at udpracticere“.

¹) Efter C. L. v. Løvenskiold: Efterretninger om Livgarden til Fods (Kbhvn. 1858), S. 192, ophørte den udenlandske Hverving først 1739, da Kristian VI indførte Hverving i Norge til dette Regiment og til Grenaderkorpset. — Dog viser tidl. omtalte Kallske Manuskript, 2. Del, at der 1712 er kommet over 300 Rekrutter fra Norge til Garden.

²) Rentekammerets Aflevering i Gehejmearkivet.

pagnierne var 58 Menige, der havde hjemme i Tyskland, et Par var fra Holsten, en fra Aarhus, en fra Kjøbenhavn, en fra Aalborg — og det er endda tvivlsomt —, sex fra Slesvig. Ved et andet Kompagni træffe vi 65 Tyskere, en Dansk, en Normand, to Holstenere og to fra Oldenburg. Det Kompagni af Regimentet, der fremviser det forholdsvis største Tal af Soldater, som vare Kongens egne Under-saatter, har ti fra Danmark, sex fra Slesvig, fem fra Holsten, tre Normænd og 42 Tyskere. Ogsaa Svenskere forekomme i flere af Kompagnierne. Man kan ganske vist ikke fra de her nævnte Regimenters S sammensætning gjøre nogen sikker Slutning om, at Forholdene have været nøjagtig de samme ved alle andre Regimenter, og ved et enkelt Rytterregiment har Forholdet været helt anderledes. I det mindste skrev General Johan Rantzau den 17. Maj 1706 fra Korpset i Nederlandene, at nu havde Desertioner endog grebet om sig i Brigadér Uterwicks Regiment (andet jydsk), «som aldrig har vidst af denne Sygdom at sige og bestaar mest af lutter danske Knægte». Dette Regiment, siger han, havde været et af Kongens bedste Regimenter¹⁾. Men der ligger i selve den Maade, hvorpaa Rantzau fremhæver dette Regiments nationale Sammensætning, et Vidnesbyrd om, at det var noget særegent. Selv om det maaske nok kan antages, at indfødte Danske hellere have ladet sig hverve til Rytterregimenterne end til Fodfolket, og at der altsaa fandtes flest af dem i hine, pege dog de her nævnte Mønsterruller stærkt paa det overvejende udenlandske Præg, Korpserne som Helhed have havt. Dette stadfæstes ved, hvad der vides om,

¹⁾ Det Kallske Manuskript 1. Del. Dette stadfæstes ogsaa ganske godt af Mønsterrullen fra 1706.

at hele Batailloner vare hvervede i Udlandet og ganske særlig ved Generalernes egne Rapporter om, hvorledes der under selve Krigen blev skaffet nye Rekrutter til Korpset til Erstatning for dets stærke Afgang ved Mandefald, Sygdom og paa andre Maader. «Det meste», skriver Johan Rantzau 8. Maj 1707 til Kongen, «som jeg frygter for ved Infanteriet, er Desertionen, naar vi komme i Marken, thi alle Rekrutterne bestaa mesten Dels af lutter Desertører og iblandt dem en Mængde Saxer, som ere gruelige Springere.» Idet han det følgende Foraar (3. April 1708) udtaler en lignende Frygt i en Rapport til Kongen, tilføjer han højst betegnende: «Men jeg haaber, at vi ved Ouverturen af Kampagnen strax faa en vigoureuse action, at vi kan faa Tjeneste af dem, førend de løber bort». Et Par Maaneder efter stod Slaget ved Oudenarde. Det udtyndede stærkt det danske Korps's Rækker; men kort efter skriver Korpsets Chef Hertug Karl Rudolf af Würtemberg til Frederik IV, at det danske Infanteri var mere komplet end før Slaget, da det var blevet rekrutteret med de tyske Desertører, der efter Kampen vare gaaede over fra Fjenden ¹⁾).

Af alt dette fremgaar det formentlig klart, at den Ære, der paa Valpladserne ved Hochstädt, Ramelliers, Oudenarde og Malplaquet blev vunden for de danske Fanner, i Virkeligheden, set fra et nationalt dansk Standpunkt, var temmelig uægte. Især gaar det ikke an, saaledes som det en Tid var almindeligt, at tale i høje Toner om de danske Soldaters Tapperhed i den spanske Arvefølgekrig, og saa samtidig lade Nederlagene ved Helsingborg og Gadebusch være en Følge af Hærens unationale Sammen-

---

¹⁾ Rapporter i det Kallske Manuskript.

sætning. Det var væsentlig samme Slags Korpser, der i begge Krige fortes i Ilden. Men Sagen var, at medens Mænd som Jørgen Rantzau og Scholten vare ypperlige Brigade- og Divisionsgeneraler, der kunde gjøre udmærket Fyldest i Hære, som havde Eugen og Marlborough til Overgeneraler, vare de langt mindre i Stand til selvstændig at føre hele Armeer, allermindst overfor et overlegent Feltherresnille som Magnus Stenbock. Men de her frem-satte Bemærkninger vise formentlig ogsaa, at, hvor lidt end en saadan Overladelse af Korpser i fremmed Krigstjeneste som den, hvorom vi have talt, stemmer med vort Syn paa Menneskeværd, saa ligger der dog en umaadelig Overdrivelse i de Domme, der i den nyere Tid oftere ere fældede, særlig over Frederik IV, som den, der havde drevet Handel med sine Undersaatters Blod. For det første gjør det en meget stor Forskjel, om de Soldater, der ere blevne overladte andre Magter, have været udskrevne eller hvervede, thi, medens det er utilgiveligt at bruge udskrevne Soldater i andre Kampe, end hvor det gjælder Statens eget Vel, har den, der lader sig hverve, i Virkeligheden solgt sig til at kunne bruges som Soldat paa hvilken som helst Maade den, der hverver ham, har Lyst at benytte ham, og endelig viser det sig ogsaa, at det kun har været efter en forholdsvis ringe Maalestok, at der er blevet udgydt dansk og norsk Blod i de her nævnte Krige. Den langt overvejende Del af Hjelpekorpsernes Soldater saa vel som af deres Officerer bestod af Mænd, der naar de ikke havde solgt sig til den dansk-norske Konge, da havde ladet sig købe til Krigstjeneste af andre Magter og kæmpet med i deres Tjeneste i de samme Slag.
